

három nyelvi közösségre oszlik. Az egyes területek és közösségek nagyfokú önállóságot élveznek, miközben országos szinten a hatalmi posztok arányos elosztására törekszenek. Az utóbbi évtizedekben ilyen föderális rendszer körvonalazódott Spanyolországban, s 1995-től – igaz, nemzetközi felügyelet alatt – ehhez hasonló rendszer működik az iszlám bosnyákok, a katolikus horvátok és az ortodox szerbek által lakott Bosznia-Hercegovinában is.

A hatalommegosztás alacsonyabb szintjét jelenti a területi vagy kulturális autonómia. Előbbi egy adott közigazgatási egység öngazgatását feltételezi az állami érdekek sérelme nélkül. Az 1920-as évek óta ilyen élvez többek között a finnországi Aland-szigetek 20 ezer fős svéd lakossága s az 1970-es évek óta az észak-olaszországi Dél-Tirol közel 200 ezer fős németisége. A kulturális autonómia a szétszórtan élő kisebbség számára biztosít beillesztést az anyanyelvükkel és kulturális azonosságukkal kapcsolatos ügyek intézésébe. A két világháború között ez vált az észtországi kisebbségpolitika vezérelvévé. Ma többek között Szlovéniában és Finnországban alkalmazzák sikerrel. A 6 százaléknyi svéd anyanyelvű közösség finnországi kezelése példászerű. 1968 óta a svéd nyelv az iskolarendszer minden szintjén egyenlő a finnel. A finnek kötelezően tanulnak svédül és a svédek finnül. A 20 finnországi egyetem és főiskola közül 12 finn egynyelvű, 2 svéd egynyelvű, 6 pedig kétnyelvű. A két állami tévécsatorna napi több mint két órában sugároz svéd nyelvű programokat. A rádiócsatornák közül kettő, a színházak közül négy svéd nyelvű. Az utóbbi években elterjedt, és mára általánossá vált, hogy az élelmiszerek feliratai is kétnyelvűek. A 2003-as új nyelvtörvény értelmében, ha a svéd kisebbség létszáma egy településen eléri a 8 százalékot vagy legalább a háromezres lélekszámot, akkor azt a települést kétnyelvűnek kell minősíteni, és gondoskodni kell ennek megfelelő közigazgatásról. [...]

(2008. 1.)

JEGYZET

1. Arend Lijphart: *Democracy in Plural Societies. A Comparative Exploration*. New Haven, London, 1977; Uő: *Democracies. Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty-One Countries*. New Haven, London, 1984.

VAJDA MIHÁLY

A Szellem és a szellemek

(Részlet)

[...] Az eddig mondottak igen rövid összefoglalása volt utolsó előtti könyvem, a *Mesék Napnyugatról* gondolatainak. Egy könyv a filozófusok meséiről, akik mindig újból és újból el akarták hitetni velünk, hogy az emberi ész minden nehézségen úrrá lesz, s így a földön is paradicsomi állapotokat leszünk képesek teremteni. Mesék tehát Ész istennőről. A filozófia azonban a tradicionális istenhít híján, ha megszűnik ontoteológia lenni, hiteltelenné válik. Nem tudomány, egyszerűen csak buta, s főleg haszontalan fecsegés. Ezért akar manapság a legtöbb filozófus csak olyan kérdéseket feltenni, melyekre lehetségesnek tűnik úgynevezett tudományos választ, megalapozott választ adni. Ahhoz, hogy az egészre kérdezzünk, hiányzik az alap. A tudomány korszakában pedig alaptalanul nem filozofálunk.

De volt egyszer, hol nem volt, volt egy filozófus, aki *kizárólag csak kérdéseket akart feltenni*; amikor azt kérdezték tőle, miért nem foglalkozik a mítoszok racionális magyarázatával, állítólag a következő szavakat mondotta volna: *Nekem bizony nincs időm az ilyesmire, s ennek oka, barátom, a következő: még arra sem vagyok képes hogy – a delphoi felirat értelmében – „megismerjem önmagamot”, s nevetségesnek tartom, hogy amíg ebben tudatlan vagyok, tőlem idegen dolgokat vizsgáljak. Ezért tehát búcsút mondva nekil elhizsem, amit a hagyomány tart róluk, és – mint az imént említettem – nem az ilyesmit, hanem önmagamot vizsgálom: vajon valami szörnyeteg vagyok-e, aki Tüphónnál is bonyolultabb és jobban okádja a tüzet, vagy pedig szelídebb és egyszerűbb lény, akinek természeténél fogva valami isteni és minden elvakultságtól mentes jelleg jutott osztályrészéül.*¹ A filozófust Szókratésznek hívták. Igen. A filozófiához mint önismerethez kellene, gondolom, visszatérnünk, ahe-

lyett, hogy arra tennénk kísérletet, hogy megoldhatatlan kérdéseket megválaszoljunk, vagy, ellenkezőleg, mindazokat a kérdéseket, melyek – ha el nem fojtjuk eredendő kíváncsiságunkat, s nem szűnünk meg gondolkodni – mégiscsak a legérdekesebbek, számúzzuk a filozófiából. Nietzsche úgy vélte, hogy a filozófia mindig is a filozófus önismerete volt. *Fokozatosan kiderült a számomra, hogy mi volt eddig minden nagy filozófia; nem más, mint szerzőjének önismerete és egyfajta akaratlan és észrevétlen mémoires.*² Legyen a filozófus nagy vagy kicsi, alapvető törekvése az, még ha erről nincsen is tudomása, hogy a delphoi szavak értelmében megismerje önmagát. Önmagadat megismerni azonban nem azt jelenti, hogy megismerem a *Szellemet*, mely valamennyiünk felett egyformán lebeg, hanem hogy megismerem azokat a szellemeket, azokat a kísérteteket, melyek sisakrostélyuk mögül minket, *személyesen minket* szemlélnek, és nekünk, *személyesen nekünk* kérdéseket tesznek fel. Mindannyiunkra más és más szellemek tekintenek, mindannyiunknak más és más kérdéseket tesznek fel. A többség ebből semmit sem szeretne észrevenni, egyszerűen csak az általánosat akarja tudni, hogy azt követhesse. A többség eltolja magától a szellemeket és kísérteteket. A reflektált ember azonban észreveszi, hogy *idővel az ember beleun az általánosról és megint csak az általánosról szóló örökös locsogásba.*³ Mert az általánost csak a kivételen keresztül tudom megérteni, mely én magam vagyok. *A helyzet a következő: a kivétel azzal, hogy önmagát elgondolja, az általánost is elgondolja; azzal, hogy önmagát működteti, az általánost is működteti; azzal, hogy önmagát magyarázza, az általánost is magyarázza. A kivétel tehát az általánost és önmagát is állítja, és ha az általánost alaposan tanulmányozni akarjuk, akkor pusztán egy jogos kivétel után kell néznünk; az sokkal világosabban mutat meg mindent, mint maga az általános.*⁴

Vannak ugyanis jogosulatlan kivételek is: *...a jogosulatlan kivétel éppen azért lesz észrevehető, hogy az általános körül forog.*⁵ [...]

(2008. 4.)

JEGYZETEK

1. Platón: *Phaidrosz*. 229c–230a. Kövendi Dénes fordítását átdolgozta Steiger Kornél.; 2. Friedrich Nietzsche: *Jenseits von Gut und Böse*. KSA 5. 19.; 3. Søren Kierkegaard: *Az ismétlés. Constantin Constantius próbálkozása a kísérleti pszichológiában*. Ford. Gyenge Zoltán. Ictus, Bp., 1993. 108.; 4. I. m. 107.; 5. I. m. 106. sk.

ZALÁN TIBOR

Az a nap, az a Hold

Csiki László emlékével

A bűvár hazament.
Nem tudom milyen nap volt.
Reggel alkonyodott.
Irdatlan nagy és hideg Hold

ragadt fel az égre
akkor – rongy, üveg-ágra.
Homályt vetett le ránk
fönről Isten békalába,

s a pipán keresztül
pálinka dőlt tüdőnkbe.
Most még megmaradtunk,
szép lassan megyünk tönkre, de